

IDEJNO-POLITIČKI STAVOVI DEVETOG KONGRESA SKJ O OPŠTENARODNOJ ODBRANI*

KONTINUITET U RAZVOJU STAVOVA KPJ (SKJ) O NARODNOJ ODBRANI

U referatu druga Tita na Devetom kongresu SKJ sasvim jasno je definisana geneza naše koncepcije opštenarodne odbrane; rečeno je, naime, da je ona „u stvari nastala još 1941. god., kada je KPJ pvela naše narode u borbu protiv njemačkog i talijanskog agresora i njihovih pomagača” i da su „sa uvođenjem samoupravljanja u naš društveno-politički sistem i njegovim razvijanjem stvorene kvalitativno nove mogućnosti za razradu i jačanje sistema opštenarodne odbrane”.¹

Za naše najnovije napore u razradi i realizaciji koncepcije opštenarodne odbrane — premda uslovi današnjice traže nova, moderna rešenja — moglo bi se reći da u određenim aspektima znače osavremenjenu reafirmaciju iskustava i vrednosti iz narodno-oslobodilačkog rata i uspostavljanje čvršćeg kontinuiteta u razvijanju novih iskustava i vrednosti. S druge strane, ovi napori izražavaju nastojanje da se i aktivnosti društvenih činilaca na području narodne odbrane u društveno-političkom i idejnom smislu usklade sa dostignutim stepenom i potrebama daljeg razvoja samoupravljanja. Sve to, opet, treba još više da ojača odbrambenu snagu naše zemlje.

Do određenih zaključaka o evoluciji i kontinuitetu idejno-političkih stavova koji se odnose na područje narodne odbrane može se doći i analizom osnovnih dokumenata donijetih na V, VI, VII i VIII kongresu KPJ (SKJ)². Međunarodni položaj Jugoslavije — s obzirom na pojave, događaje i tendencije u međunarodnim odnosima — zahtijevao je da se u čitavom ovom periodu poklanja izuzetna pažnja odbrambenoj sposobnosti naše zemlje.

* Donosimo, u nešto kraćoj verziji, deo rada „*Deveti kongres SKJ i opštenarodna odbrana*” objavljenog u „*Zborniku radova*” Političke škole JNA, br. 2/1969. god. Drugi deo ovog rada donećemo u narednom broju.

¹ *Deveti kongres SKJ*, izd. „Kultura”, Bgd., 1959. god. str. 113 i 115.

² Imamo u vidu programe KPJ (SKJ) i rezolucije o narednim zadacima.

Sasvim je lako uočiti da su svi ovi kongresi isticali značaj zadataka u vezi sa unutrašnjom izgradnjom JNA i jačanjem njene borbene moći. U pogledu karaktera Armije, u programima KPJ (SKJ)³ naglašavano je da je ona izrasla iz oslobodilačkog rata i da je po svojim ciljevima narodna i socijalistička. Karakteristično je da ni u programima Partije, ni u rezolucijama o narednim zadacima, ni na jednom od poslijeratnih kongresa nije propušteno da se na određeni način tretiraju odnosi Armije i naroda. Razvijanje raznovrsnih oblika povezanosti Armije i naroda tretirano je kao zadatak na kojem se angažuju ne samo pripadnici Armije već, isto tako, i svi društveni organi i organizacije, a naročito SKJ. To je, dakle, dvosmjerno-uzajamna aktivnost, obostrana obaveza.

Međutim, pažljivom analizom može se uočiti da na prvim poslijeratnim kongresima (V, VI) dominira prilaz problemima narodne odbrane prvenstveno, ako ne i isključivo, kao problemima JNA i njene borbene (stručne, moralne, političke, kulturne) izgradnje. Osim toga, sa stanovišta mjesta odbrane u sistemu karakteristična je i relacija: JNA je snaga kojoj je društvo povjerilo odbranu zemlje, a ostale organizovane snage društva i narodne mase direktno su angažovane na raznim zadacima socijalističke izgradnje zemlje, dok su u oblasti odbrane uglavnom angažovane na taj način što se staraju o materijalnim i opštepoličkim uslovima da JNA izvrši svoj zadatak.

U dokumentima VII kongresa SKJ (1958. god.) već ima nekih novih tonova, premda još nedovoljno izdiferenciranih. Naime, u njima se (u programu i rezoluciji) tretman narodne odbrane više ne ograničava isključivo na JNA, jer se govori ne samo o daljem ulaganju napora da se jača snaga JNA već i o neophodnosti stalne brige *svih političkih i društvenih faktora* o daljem jačanju odbrambene snage zemlje (rezolucija)⁴ i o potrebi da oružane snage budu jake i da *ceo narod* bude u mogućnosti da u *svakom trenutku* nepokolebljivo čuva našu socijalističku zemlju, kao i da su naši radni ljudi „uvereni da samo organizacijom *svenarodnog otpora* mogu uspešno odbraniti svoju slobodu i nezavisnost” (Program).⁵

Rezolucija VIII kongresa SKJ (1964. god.) nije u vezi sa narodnom odbranom otišla dalje od stavova iz dokumenata VII kongresa SKJ. Međutim, i ona — pored kratkih formulacija o zadatku komunista u JNA da rade na daljoj izgradnji i usavršavanju Armije i o potrebi još veće saradnje SK u Armiji i na terenu — sadrži još jednu značajnu odredbu, u kojoj se izražava stanovište Saveza komunista o potrebi „stalne brige naše socijalističke zajednice, *narodne vlasti, radnih kolektiva* i svih *političkih i društvenih faktora* za dalje jačanje odbrambene snage naše zemlje”.⁶

Iako nijesu bile detaljnije razrađene ideje iz ovih dokumenata — prema kojima jačanje odbrambene snage naše zemlje treba

³ Riječ je o programima KPJ (SKJ) donijetim na V i VII kongresu.

⁴ *Sedmi kongres SKJ*, izd. „Kultura”, Bgd., 1958. god., str. 449. (podvukao D. N.).

⁵ Op. cit., str. 357—358 (podvukao D. N.).

⁶ *Osmi kongres SKJ*, izd. „Kultura”, Bgd., 1964. god., str. 270.

da bude briga svih političkih i društvenih faktora naše socijalističke zajednice, očigledno je da one sadrže značajne embrionalne stavove, iz kojih je kasnije, premda u nešto dužem periodu, razvijena i razrađena koncepcija opštenarodne odbrane kao koncepcija koja odgovara samoupravnom socijalističkom društvu. Deveti kongres SKJ verifikovao je takvu koncepciju i dao nove impulse za njenu dalju razradu i realizaciju.

Političko-pravne pretpostavke za otvaranje procesa područjavanja narodne odbrane stvorene su donošenjem Ustava SFRJ 1963. godine.⁷ Ustavne odredbe polaze od načela da je i u oblasti narodne odbrane radni čovjek — neposredno i preko svojih samoupravnih asocijacija, društveno-političkih zajednica i organizacija — osnovni nosilac aktivnosti i subjekt odlučivanja u skladu sa svojim društvenim interesima. Prema odredbama Ustava, radni ljudi i građani, radne organizacije, društveno-političke zajednice, društveno-političke i druge organizacije osnovni su subjekti i aktivni činioци odbrane. Odbrana zemlje je ne samo najviša dužnost i čast svakog građanina već i neotuđivo pravo svih naroda i narodnosti.⁸ Prema tome, ustavne odredbe: (a) lišavaju državu isključivog monopola na području narodne odbrane, premda i dalje utvrđuju određeni obim prava i obaveza državnih organa i (b) iniciraju proces područjavanja narodne odbrane i utvrđuju opštenarodnu odbranu kao koncepciju svojstvenu samoupravnom karakteru našeg društva.

Dublje analize procesa razvitka našeg društva treba da razjasne okolnosti zbog kojih je od donošenja saveznog Ustava 1963. godine, koji sadrži navedene odredbe o narodnoj odbrani, do donošenja novog Zakona o narodnoj odbrani (1969. god.), kojim se konkretizuju načelne ustavne odredbe — proteklo punih šest godina. Svakako, naš Ustav po karakteru svojih odredaba nije samo pravni dokumenat koji je utvrdio dostignuti stepen društveno-političkog razvitka naše zemlje već donekle i programski dokumenat, koji trasiira okvire i pravce našeg daljeg razvoja. Puna realizacija suštine ustavnih odredaba može se zamisliti jedino kao program akcija osnovnih agenasa progresivnog kretanja, koje može teći samo preko savlađivanja raznovrsnih prepreka i otpora. Vjerovatno bi dublje analize tih procesa otkrile, pored mnogih objektivnih teškoća i ograničenosti koje proističu iz društvenih uslova, da je i na području narodne odbrane proces transformacije etatističkih u samoupravne strukture morao savlađivati i izvjesna konzervativna shvaćanja o poziciji narodne odbrane kao monopolističkoj delatnosti državnih struktura. Zapravo, korijene otporima sa pozicija etatizma trebalo bi tražiti i u tradicionalističkom djelovanju istorijske inercije — svojstvene ne samo vojnim već i „civilnim” sredinama — prema kojoj građanin izvan uniforme nije ni pozvan ni kvalifikovan

⁷ Ustav SFRJ, čl. 252, str. 2.

⁸ Neotuđivost odbrane zemlje kao prava svih naroda i narodnosti Jugoslavije potvrđuje se i ustavnost odredbom prema kojoj niko nema pravo da u ime SFRJ potpiše ili prizna kapitulaciju naše zemlje — Ustav SFRJ, 1963. god., čl. 254.

da se bavi vojnim poslovima. Uostalom, poznato je da je nastajanje „novog” druga strana procesa savlađivanja „starog”, te ova zakonitost protivrečnih procesa progresivnog kretanja ne može mimoići ni procese na području realizacije koncepcije opštenarodne odbrane.

Novim Zakonom o narodnoj odbrani (1969. god.) „znatno se proširuju društveno-političke osnove i sadržaj opštenarodne odbrane i stvaraju još povoljniji uslovi za aktiviranje i pripremanje svih ljudskih, moralnih i materijalnih snaga naše zemlje...”⁹ Zakon odražava dostignuti stepen razvoja našeg samoupravnog društva i omogućava dalji razvoj sistema opštenarodne odbrane na samoupravnim osnovama.

Period priprema IX kongresa SKJ bio je prožet, pored ostalog, intenzivnim radom na utvrđivanju idejno-političkih stavova SKJ o svim bitnim pitanjima sa područja narodne odbrane. Pri tome je težište pretkongresnih diskusija bilo na jasnom definisanju društveno-političkih osnova i društvene suštine koncepcije opštenarodne odbrane, na čijoj su daljoj razradi i realizaciji već bili uveliko angažovani svi društveni činioci. Pretkongresne diskusije su omogućile da opštenarodna odbrana kao integralna funkcija našeg samoupravnog socijalističkog društva dobije odgovarajući tretman u osnovnim dokumentima koje je donio IX kongres SKJ. Posebno značajan doprinos utvrđivanju osnovnih idejno-političkih stavova IX kongresa SKJ o narodnoj odbrani dali su prethodno održani kongresi Saveza komunista u socijalističkim republikama i Prva konferencija organizacije SK u JNA.

PODRUŠTVLJAVANJE NARODNE ODBRANE NA OSNOVAMA SAMOUPRAVLJANJA — GLAVNA KARAKTERISTIKA PROCESA RAZRADE I REALIZACIJE KONCEPCIJE OPŠTENARODNE ODBRANE

Deveti kongres SKJ ocijenio je razradu i primjenu koncepcije opštenarodne odbrane kao *jedan od najznačajnijih momenata na putu „promjene odnosa društvenih i političkih snaga u našoj zemlji u korist samoupravljanja i neposredne socijalističke demokratije”* u periodu između Osmog i Devetog kongresa.¹⁰ S druge strane, izgrađivanje sistema naše opštenarodne odbrane okarakterisano je kao *„ostvarivanje ideje naučnog socijalizma o naoružanom narodu”*.¹¹ Suština je u tome da su „podruštvljavanjem narodne odbrane radni ljudi, radne i druge organizacije, kao i društveno-političke zajednice postali *subjekti i aktivni činioci odbrane zemlje, što je njihova najviša dužnost i neotuđivo pravo*”.¹²

⁹ Referat druga Tita, *Deveti kongres SKJ*, str. 114.

¹⁰ U rezoluciji „*Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista*” takav značaj imaju još i ovi momenti: društveno-ekonomske reforme, Četvrta sjednica CK SKJ, reorganizacija Saveza komunista, Smjernice, demokratizacija kadrovske politike i posljednje ustavne promjene (*Deveti kongres SKJ*, str. 313, podvukao D. N.).

¹¹ Op. cit., str. 370 (podvukao D. N.).

¹² Referat predsjednika SKJ J. B. Tita, *Deveti kongres SKJ*, str. 113, (podvukao D. N.).

U uslovima sve neposrednijeg učešća radnih ljudi u procesima regulisanja djelatnosti i odnosa u ekonomskoj sferi i u političkom i kulturnom životu tako značajno područje kao što je odbrana zemlje nije moglo zadugo ostati isključivi monopol države i na taj način otuđeno od onih koji stvaraju materijalna i duhovna dobra našeg društva. Procesi podruštvljavanja područja odbrane otvoreni su primenom koncepcije opštenarodne odbrane na svim nivoima naše zajednice.

Razvitak socijalističkog društva na samoupravnim osnovama je bitna pretpostavka primjene koncepcije opštenarodne odbrane kao vida realizacije ideje naučnog socijalizma o naoružanom narodu. Odumiranje države kao od društva otuđene političke sile i postepeno podruštvljavanje njenih funkcija u raznim sferama društvenog života takav je proces kojim se stvara potreban društveni prostor da i u sferi odbrane zemlje radni ljudi, radne i druge organizacije i društveno-političke zajednice steknu ulogu subjekata i aktivnih činilaca.

Istovremeno realizacija koncepcije opštenarodne odbrane predstavlja jedan od oblika prevazilaženja struktura nastalih u fazi revolucionarnog etatizma, odnosno jedan od puteva razvijanja neposredne demokratije i samoupravljanja. Samoupravljanje je u našoj zemlji, kao proces, najprije zahvatilo oblast proizvodnje materijalnih dobara, da bi se kasnije prenijelo i na ostale oblasti društvenih djelatnosti, uključujući i odbranu zemlje.

Prema tome, naša koncepcija opštenarodne odbrane razvija se u društvenom prostoru koji je stvoren razvojem našeg socijalističkog društva na samoupravnim osnovama. Po svome karakteru ona se svrstava u red ostalih procesa kroz koje se realizuje postepena transformacija etatičke u samoupravnu strukturu društva.

Bitno je radi toga uočiti da i proces podruštvljavanja u sferi narodne odbrane može teći jedino kao *relativno duži proces*, čiji su obim i tempo — kao i u ostalim oblastima društvenih djelatnosti — određeni cjelokupnim društvenim uslovima, a posebno, i neposredno, zavise od okolnosti koje bitno uslovljavaju postepeno mijenjanje karaktera i društvene prirode države, tj. koje diktiraju pravce i tempo postepenog pretvaranja države u stručni servis samoupravnih asocijacija i drugih vidova slobodnog organizovanja radnih ljudi i građana. Kao uslove za realizaciju ideje naučnog socijalizma o naoružanom narodu rezolucija IX kongresa SKJ je sasvim jasno istakla: (a) da samoupravljanje postaje *vladajući odnos* u našem socijalističkom društvu i (b) da više ne postoje realne unutrašnje snage koje bi ga mogle bez podrške fizičke sile izvana ozbiljno ugroziti.¹³

Međutim, istovremeno treba imati u vidu činjenicu da u društveno-političkoj praksi razvijanja procesa podruštvljavanja narodne odbrane može dolaziti i do *relativnog zaostajanja* iza onog što je

¹³ *Deveti kongres SKJ*, str. 370. — Nije bez značaja što se u Rezoluciji precizira da bi se moralo raditi o podršci fizičke sile izvana (za razliku od moralne, materijalne, propagandne i slične podrške, koja bi bila sasvim nedovoljna unutrašnjim snagama da bi mogle ozbiljno ugroziti naše socijalističko društvo).

objektivno moguće, s obzirom na društveni prostor koji je stvoren razvojem samoupravnog organizovanog društva. Za suštinski smisao podruštvljavanja značajno je da narodna odbrana nije samo *predmet brige* svih društvenih subjekata već da mora postati *područje njihovog neposrednog odlučivanja i akcija*. Bez toga se društveno-politički sistem koji se izgrađuje na samoupravnim osnovama ne može nesmetano razvijati, jer bi se sve više pojačavao nesklad između samoupravnih struktura društva, s jedne i etatističko-centralističkog modela organizacije društva za odbranu, s druge strane. Negativne reperkusije takvog nesklada su neminovne: raznovrsni konflikti, koji bi se na toj osnovi razvijali, otežavali bi i usporavali dalji razvoj samoupravljanja; etatističko-birokratske snage tražile bi u području narodne odbrane svoja uporišta. Takođe, ukoliko bi se očuvao *monopol* države u sferi narodne odbrane, tj. ukoliko bi ova sfera bila udaljena od procesa *neposrednog* izražavanja interesa radnih ljudi, samoupravnih asocijacija, naroda i narodnosti i njihove konstantne aktivnosti i neposrednog odlučivanja u toj sferi, utoliko bi objektivno slabila i odbrambena snaga zemlje.

Za sadašnji stepen razrade i realizacije naše koncepcije opštenarodne odbrane karakteristično je da su nosioci procesa i zadataka u toj oblasti: s jedne strane — samoupravne asocijacije radnih ljudi, društveno-političke i druge organizacije, i, sa druge strane — društveno-političke zajednice (opštine, pokrajine, republike i federacija) kao institucije koje u sebi sjedinjuju elemente samoupravljanja i državne vlasti. Zbog toga je i za naš sistem opštenarodne odbrane karakteristično to što se — u prirodi njegovih struktura i funkcionisanja — elementi samoupravnog *organizovanja* dijalektički isprepliću sa elementima *državnog usmjeravanja* i *organizovanja*. Na sadašnjem stepenu našeg unutrašnjeg razvitka i u sadašnjim međunarodnim uslovima uloga države u sferi narodne odbrane mora biti jako naglašena. Ali, jedan trend je očigledan: mjere dalje razrade i realizacije naše koncepcije opštenarodne odbrane, usklađene sa procesima dalje deetatizacije društvenih odnosa u svim drugim oblastima društvenih djelatnosti, razvijaće se na liniji sve šireg i potpunijeg procesa podruštvljavanja u sferi odbrane zemlje.

Međutim, podruštvljavanje narodne odbrane već sada nije više samo cilj koji proističe iz pozitivnih ustavnih odredaba i usvojenih načelnih političkih stavova već je to i *stvarni proces*, koji prožima sve osnovne strukture naše društvene zajednice, jer narodna odbrana postaje u sve većoj mjeri jedna od *redovnih* funkcija samoupravnih radnih organizacija, društveno-političkih zajednica, društveno-političkih organizacija i drugih oblika organizovanja radnih ljudi i građana.¹⁴

¹⁴ U velikom broju radnih organizacija već postoje samoupravni normativni akti kojima se regulišu prava i obaveze iz oblasti odbrane; mnoge samostalne aktivnosti ispoljile su i skupštine opština, pokrajina i republika; u društveno-političkim organizacijama i udruženjima građana utvrđivanje

Upravo zbog toga što je izgradnja samoupravnog socijalističkog društva naša *trajna politika*, a podruštvljavanje oblasti narodne odbrane integralni elemenat ostvarivanja ove politike, za koncepciju opštenarodne odbrane se na Devetom kongresu SKJ i moglo reći da „nije neko trenutno rješenje, izazvano aktuelnim međunarodnim događajima, već trajna orijentacija”.¹⁵ Čvrstina takve orijentacije u daljem razvitku naše društvene zajednice biće još razumljivija, ako se vrednost naše koncepcije opštenarodne odbrane razmotri i sa stanovišta odnosa i konstelacije snaga u savremenoj međunarodnoj zajednici, i sa stanovišta prednosti koje ova koncepcija stvara u pogledu narastanja odbrambene snage naše zemlje.

KOHERENTNOST KONCEPCIJE OPŠTENARODNE ODBRANE I NAŠE POLITIKE U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA

Postojanje antagonističkih blokova i podjela svijeta na interesne sfere, nastojanje velikih sila da malim i srednjim zemljama namegnu ponašanje u međunarodnim odnosima koje će ih svrstati u neku od postojećih blokovskih grupacija, uz istovremeno ispoljavanje tendencije sporazumijevanja velikih sila na njihov račun — to su neke od karakteristika zbivanja na međunarodnoj sceni u čitavom poslijeratnom periodu. Svrstavanje u blokove, kao što je i praksa pokazala, za male i srednje zemlje znači ne samo gubljenje atributa samostalnog subjekta u međunarodnim odnosima već i gubitak prava samostalnog odlučivanja o pravcima i putevima unutrašnjeg razvoja.

Jugoslavija kao zemlja koja je u svojoj unutrašnjoj transformaciji društvenih struktura pošla samostalnim putem — orijentišući se na samoupravni socijalizam kao pravac svog razvitka, polazeći od sopstvenih procjena postojećih uslova i oslanjajući se prije svega na sopstvene snage — morala se u međunarodnim odnosima naći na pozicijama nesvrstavanja u blokove. Zbog toga ni njena odbrambena politika nije mogla tražiti oslonac u postojećim vojnim blokovima. Da bi odgovarao samoupravnom socijalističkom karakteru društvenog bića naše zemlje, naš odbrambeni sistem nije ni mogao tražiti osnovni izvor svoje moći izvan zemlje — u osloncu na blokove, već ga je našao u zainteresovanosti i spremnosti naših radnih ljudi i njihovih asocijacija da brane tekovine socijalističke revolucije i samostalan put izgradnje samoupravnog socijalističkog društva i da se zbog toga aktivno bore za miroljubivu koegzistenciju i mir u svijetu.

„Zaštita teritorijalnog integriteta, punog političkog i nacionalnog suvereniteta i nezavisnosti SFRJ i njihova efikasna odbrana bitan su preduslov vlastitog, slobodnog, samoupravnog socijalističkog

njihovih obaveza bilo je već više puta predmet posebnih razmatranja i odlučivanja; štampa i druga sredstva masovnih komunikacija često donose informacije o aktivnostima raznih društvenih činilaca na području odbrane.

¹⁵ Referat predsjednika SKJ J. B. Tita, *Deveti kongres SKJ*, str. 113.

razvitka naše zemlje i prilog učvršćenju mira u ovom delu sveta"¹⁶ — to je stav kojim je i Deveti kongres SKJ iskazao međusobnu uslovljenost naše borbe za odbranu punog političkog i nacionalnog suvereniteta i nezavisnosti i slobodnog samoupravnog socijalističkog razvitka naše društvene zajednice. Konceptija opštenarodne odbrane u punoj mjeri objedinjuje ova dva vitalna interesa našeg društva; njenu usklađenost sa našom politikom unutrašnjeg razvitka i sa našom politikom u međunarodnim odnosima Deveti kongres SKJ je izrazio tretirajući je, s jedne strane, „kao sastavan deo samoupravnog socijalističkog sistema" i, sa druge strane, „kao instrumenat politike nesvrstanosti i aktivne miroljubive koegzistencije".¹⁷ Konceptija opštenarodne odbrane je naša trajna orijentacija — ona „nije neko trenutno rješenje, izazvano aktuelnim međunarodnim događajima"¹⁸ — jer se, pored oslonca na izgradnju samoupravnog socijalističkog društva kao nepromjenljivog kursa u našoj unutrašnjoj politici, oslanja i na politiku nesvrstavanja i aktivne miroljubive koegzistencije, na antiimperijalističku, antiblokovsku i antihegemonističku politiku naše zemlje u međunarodnim odnosima kao njene trajne karakteristike.

Na Devetom kongresu SKJ, naročito u referatu druga Tita, istaknuto je da „nasuprot težnjama naroda i mnogih država, naročito malih i srednjih, da žive u miru i međusobno sarađuju na ravnopravnoj osnovi, imperijalističke i hegemonističke snage u svijetu često vrše pritiske i upotrebljavaju oružanu silu u sve opasnijim oblicima i razmjerama. Blokovska politika čini ionako složenu i opasnu međunarodnu situaciju još eksplozivnijom. Te opasnosti su utoliko veće što se ubrzano, po dimenzijama, proširuje politika sile i što svaka lokalna kriza i ograničeni oružani sukob mogu neočekivano brzo dobiti svjetske razmjere i prerasti u opšti nuklearni sukob..."¹⁹ Imajući u vidu pogoršanje odnosa u Evropi, neriješenu krizu na Bliskom istoku, kao i nepovoljna kretanja u Sredozemlju i na Balkanu, dolazi se do zaključka da „mi ne možemo i ne smijemo ostati ravnodušni prema tim zbivanjima i tendencijama koje mogu imati dalekosežne negativne posljedice za bezbjednost naših naroda, integritet naše zemlje i naše socijalističko samoupravno društveno uređenje", te da smo „dužni da posvetimo najveću pažnju razvijanju i jačanju odbrambenih snaga i spo-

¹⁶ Iz rezolucije IX kongresa SKJ „Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista", *Deveti kongres SKJ*, str. 369.

¹⁷ Vidjeti rezoluciju „Savez komunista Jugoslavije u borbi za ravnopravnu međunarodnu saradnju, za mir i socijalizam" (*Deveti kongres SKJ*, str. 382). — I u izvještaju kongresne Komisije za razvoj društveno-političkog sistema i međunacionalnih i međurepubličkih odnosa kaže se da je u Komisiji konstatovano „da je konceptija opštenarodne odbrane izraz karaktera našeg društveno-ekonomskog i političkog sistema i objektivnog položaja naše zemlje u savremenom svetu, kao nesvrstane i vanblokovske, čija se politika zasniva na miroljubivoj i aktivnoj koegzistenciji..." (*Deveti kongres SKJ*, str. 240).

¹⁸ Referat druga Tita na IX kongresu SKJ, *Deveti kongres SKJ*, str. 113.

¹⁹ Referat druga Tita, *Deveti kongres SKJ*, str. 112.

sobnosti naše zemlje u cilju očuvanja slobode, nezavisnosti i suvereniteta naših naroda, nesmetanog razvoja našeg socijalističkog samoupravnog društva i nepovredivosti teritorijalnog integriteta Jugoslavije".²⁰ U vezi sa tim, nedvosmisleno se ističe da „najsigurniju garanciju za ostvarenje toga cilja, naši radni ljudi, narodi i narodnosti vide u daljem razvijanju i realizovanju koncepcije opštenarodne odbrane, koju su jednodušno usvojili...”²¹

Dosljedno realizovana koncepcija opštenarodne odbrane omogućava — i u tome je još jedna njena posebna vrijednost — da naša zemlja zaštiti svoj teritorijalni integritet, puni politički i nacionalni suverenitet i nezavisnost u svim mogućim obrtima do kojih bi moglo doći u međunarodnoj političkoj situaciji i konstelaciji snaga u međunarodnim odnosima, da se uspješno suprotstavi „svakom potencijalnom agresoru u svakom eventualnom slučaju rata”.²² Koncepcija opštenarodne odbrane pruža široku društveno-političku osnovicu na kojoj je moguće za odbranu aktivirati sav ljudski, moralni i materijalni potencijal zemlje i bilo kojem agresoru suprotstaviti čitav organizovani naoružani narod.

Pored toga, Jugoslavija može računati i sa podrškom progresivnih snaga u svijetu, jer je nesumnjiv njen prestiž koji je ostvarila kao miroljubiva zemlja, koja se zalaže za odnose u međunarodnoj zajednici zasnovane na ravnopravnoj i svestranoj saradnji svih naroda i država i na poštovanju njihove nezavisnosti i suvereniteta, za pravo svakog naroda, bez obzira na njegovu veličinu, na slobodan i samostalan politički, ekonomski i kulturni razvitak, za prevazilaženje jaza između razvijenih i nerazvijenih, za prevazilaženje blokovske podijeljenosti, rješavanje sporova mirnim putem, protiv upotrebe sile u razrješavanju međunarodnih suprotnosti, protiv velikodržavnog hegemonizma i politike interesnih sfera. Ugled Jugoslavije je evidentan i u mnogim zemljama koje pripadaju blokovima, a posebno u zemljama koje slijede politiku aktivne miroljubive koegzistencije i nesvrstavanja, u novooslobođenim zemljama i zemljama u razvoju, u mnogim socijalističkim, nacionalnooslobodilačkim i drugim naprednim pokretima širom svijeta, kod miroljubivog svjetskog javnog mnjenja.

Međutim, da bi veliki moralno-politički kapital koji Jugoslavija ima u svijetu mogao ojačati naše pozicije u slučaju agresije, neophodna pretpostavka tome je da naš odbrambeni sistem, kao proizvod primjene koncepcije opštenarodne odbrane, izgradimo tako da smo u stanju pružiti agresoru odlučan i žilav otpor. Štaviše, ukoliko je veća naša spremnost da se suprotstavimo agresoru, ukoliko je manja vjerovatnoća da ćemo biti napadnuti. Zbog toga — rečeno je na Devetom kongresu SKJ — „sistem opštenarodne odbrane ima i ulogu odvratanja protivnika od njegove namjere da izvrši agresiju na našu zemlju. To znači da taj sistem nije samo

²⁰ Op. cit., str. 113.

²¹ Op. cit., str. 114.

²² Op. cit., str. 114. — U dokumentima IX kongresa se na nekoliko mjesta ukazuje na činjenicu da naša zemlja mora biti spremna za odbranu od svakog agresora. Vidi op. cit., str. 116, 240, 370, 371, 382.

instrument za uspješno vođenje odbrambenog rata, ako bi došlo do napada, već i sredstvo za očuvanje mira, što je osnovni cilj naše međunarodne politike".²³

OPŠTENARODNA ODBRANA — JEDINO MOGUĆNI I NAJEFIKASNIJI OBLIK ORGANIZOVANJA SVIH SNAGA NAŠEG DRUŠTVA ZA ODBRANU

Kod izgradnje našeg odbrambenog sistema i utvrđivanja koncepcije odbrane moraju se imati u vidu i snage eventualnog agresora, kao i fizionomija rata u savremenim uslovima. Od takvog shvatanja polazi i Deveti kongres SKJ, konstatujući da „koncepcija opštenarodne odbrane nije za nas samo najefikasnije rješenje nego i jedina alternativa...“²⁴

Savremena zbivanja u svijetu i tendencije koje iz toga proističu naše društvo mora „svestrano sagledavati i objektivno ocjenjivati, izbjegavajući njihovo dramtizovanje, ali i svako potcjenjivanje opasnosti bilo s koje strane“.²⁵

Mi moramo voditi računa „o realnim uslovima u kojima živimo ili u kojima bismo se mogli naći“.²⁶ Očigledno, naša zemlja mora biti spremna da se uspješno suprotstavi *svakom* spoljnom pritisku i *svakoj* agresiji i da se bori u *svim*, pa i u najtežim varijantama položaja u koji bi bila dovedena tokom ratnih događaja. Uslov za to je puna mobilizacija svih naših moralnih i materijalnih snaga na zadacima odbrane. Činjenica da je u našim uslovima odbrana zemlje ne samo nacionalni interes u klasičnom smislu već i najvitalniji — istovremeno i neposredan i dugoročan — interes radnih ljudi i građana koji društvene odnose izgrađuju na samoupravnim osnovama, djeluje kao stimulativna okolnost u tom pravcu. Društvo organizovano na samoupravnim osnovama „oslobađa i mobilize ogromnu društvenu energiju i — angažovanjem svih društvenih subjekata kroz obilje raznovrsnih oblika organizovanja i aktivnosti u cilju otpora — omogućava da se u službi odbrane zemlje uključe sve ljudske, materijalne i duhovne snage našeg društva i da se na taj način, uz odgovarajuću organizaciju, strategiju i taktiku, obezbede objektivno neiscrpane mogućnosti otpora agresoru“.²⁷ U tome je velika prednost koncepcije opštenarodne odbrane u odnosu na etatistički model vojnog organizovanja, jer se snaga i vitalnost odbrane naše zemlje zasnivaju na *udruženim naporima* cijelog našeg društva.²⁸

Kongres, razumljivo, nije razrađivao šta se podrazumijeva pod „obiljem raznovrsnih oblika organizovanja i aktivnosti u cilju otpora“, „fizionomijom rata koji bi nam mogao biti nametnut“ i „odgovarajućom organizacijom, strategijom i taktikom“. Međutim, nedvo-

²³ Referat druga Tita, *Deveti kongres SKJ*, str. 114.

²⁴ Vidi šire: op. cit., str. 113, 240, 369—370.

²⁵ Op. cit., str. 113.

²⁶ Op. cit.

²⁷ Iz rezolucije „Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja“, *Deveti kongres SKJ*, str. 370.

²⁸ Vidjeti: *Deveti kongres SKJ*, str. 114. i 370.

smisleno je: (a) da je po našoj koncepciji opštenarodne odbrane „oružana borba osnovni vid otpora agresoru”²⁹ i (b) da odbrambenu organizaciju i njeno funkcionisanje treba postaviti tako „da naša zemlja postane za neprijatelja neosvojiva tvrđava” da bi se „u takvim uslovima, agresor upleo u dugotrajan, iscrpljujući rat, pun neizvjesnosti, bez ikakvog realnog izgleda da u njemu ostvari svoje ciljeve”.³⁰ Sigurno je da to znači da naša odbrana u slučaju agresije treba da bude žilava i elastična, da treba da poprima sve moguće oblike borbe i otpora zavisno od konkretne situacije, položaja i odnosa snaga, da neprijatelja treba tući ma kako i ma na kojem se dijelu naše teritorije pojavio. Primjenom koncepcije opštenarodne odbrane građani i institucije našeg društva stavljeni su u poziciju da pod svim uslovima onemogućavaju i otežavaju namjere i akcije agresora, da ne polože oružje ni u slučaju eventualnog zaposjedanja dijela naše državne teritorije od strane protivnika, već da i u takvim okolnostima razvijaju odgovarajuće oblike borbe i otpora.

Polazeći upravo od ocjene da „snaga i vitalnost odbrane naše zemlje zavisi od *udruženih* napora celog društva”, Deveti kongres SKJ je podvukao da će se SKJ „istrajno boriti da se opštenarodna odbrana izgradi u *jedinstven sistem* koji obuhvata političke, vojne, ekonomske, moralne i psihološke pripreme za odbranu...”³¹ To je, svakako, veoma odgovoran i složen zadatak, koji se raščlanjuje na mnoge poslove idejno-političkog, zakonodavno-pravnog, organizacijskog, ekonomskog, materijalno-tehničkog, vojnostručnog, psihološkog i drugog karaktera. Otuda su razumljiva upozorenja: „da se pitanja opštenarodne odbrane ne mogu rješavati kampanjski, već da je to stalni zadatak svih društvenih faktora — od radnih ljudi do federacije”³² da „treba istaći značaj i neophodnost temeljitih mirnodopskih priprema cjelokupnog stanovništva, a ne samo oružanih snaga”³³ da treba obezbijediti „da opštenarodna odbrana postane stalna briga svih činilaca našeg društva”³⁴ da pripreme zemlje za odbranu treba da se obavljaju „stalno i krajnje odgovorno”.³⁵ Kongres je posebno istakao značaj Zakona o narodnoj odbrani i „odgovornost komunista za njegovo sprovođenje u život od strane svih samoupravnih faktora društva, u prvom redu skupština”³⁶ i u vezi s tim naglasio da „svi građani Jugoslavije, radne i druge organizacije i društveno-političke zajednice, treba da postanu *stvarni i aktivni činioci*, organizatori i izvršioci mera u oblasti na-

²⁹ Op. cit., str. 113.

³⁰ Op. cit., str. 115.

³¹ Iz rezolucije „Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista”, *Deveti kongres SKJ*, str. 370 (podvukao D. N.).

³² Referat druga Tita, *Deveti kongres SKJ*, str. 115..

³³ Op. cit.

³⁴ Op. cit., str. 116.

³⁵ Rezolucija „Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista”, *Deveti kongres SKJ*, str. 115.

³⁶ Op. cit.

rodne odbrane i *nosioci prava i dužnosti odbrane slobode i nezavisnosti svoje zemlje*".³⁷

Stanovište je SKJ da „snaga i efikasnost opštenarodne odbrane zavisi u najvećoj mjeri od *jedinstva u shvatanju koncepcije* u cjelini, a *prije svega njene društvene suštine*".³⁸ Ovaj stav je značajan za dalje idejno-političko djelovanje komunista i ne treba potcijeniti moguće recidive zaostale, posebno etastičko-birokratske svijesti, koja se može javljati kao objektivna smetnja realizacije naše koncepcije.

Realni izvori ove zaostale svijesti mogu se identifikovati prije svega: (a) u tradicionalističkom opterećenju građana shvatanjem da „vojnim poslovima” (poslovima odbrane zemlje) treba isključivo da se bave profesionalna vojna lica; (b) u pristupu pitanjima odbrane u kome se društveni aspekti zanemaruju ili potcjenjuju i odbrambeni sistem, odnosno koncepcija odbrane, svodi na vojnotehničko-tehnološko-organizacijski model; (c) u djelovanju inercije koja izvire iz činjenice da su u jednom periodu poslijeratnog razvitka našeg društva u poslovima odbrane mnogi činioci na kojima sada leži realizacija koncepcije opštenarodne odbrane bili objektivno u pasivnom izvršilačkom položaju (npr. građani, radne i društveno-političke organizacije, a dobrim dijelom i uže društveno-političke zajednice, dok su drugi bili manje ili više aktivno kreativno angažovani u tim poslovima (npr. državni organi, prije svega vojni); (d) u pokušajima da se sa birokratsko-etastičkih pozicija otežava realizacija koncepcije opštenarodne odbrane kao jedna od dimenzija daljeg razvoja našeg društva na samoupravnim osnovama.

Značaj uklanjanja recidiva te zaostale svijesti, koja ima naznačena i slična izvorišta, evidentan je ako se ima na umu stanovište Devetog kongresa SKJ, da je „snaga opštenarodne odbrane *srazmjerna* učešću najširih masa proizvođača i građana i njihovih samoupravnih i društveno-političkih organizacija u njenom *kreiranju i sprovođenju*”³⁹ što je, u stvari, društvena suština koncepcije.

Idejno-politička akcija društva, prije svega komunista, ne može zanemarivati negativne manifestacije zaostale svijesti i njihova izvorišta. Međutim, još je značajnije razvijati u vezi sa koncepcijom opštenarodne odbrane pozitivnu društveno-političku svijest svih građana i njihov aktivan i stvaralački odnos prema koncepciji kroz njenu razradu i realizaciju — neposredno, u radnim i društveno-političkim organizacijama, u organima vlasti i samoupravljanja i drugim društvenim sredinama. Tako će se istovremeno sve više sužavati prostor u kojem se mogu javljati manifestacije zaostale svijesti ili pasivan odnos prema zadacima u vezi sa razradom i realizacijom koncepcije, kao i eventualne pojave svjesne opstrukcije ili drugih načina ometanja da se poslovi sa područja odbrane integrišu u normalno i redovno djelovanje svih struktura našeg samoupravnog društva.

³⁷ Op. cit. (podvukao D. N.).

³⁸ Iz referata druga Tita, *Deveti kongres SKJ*, str. 115 (podvukao D. N.).

³⁹ Idejno-političke osnove daljeg razvoja SKJ, *Deveti kongres SKJ*, str. 407 (podvukao D. N.).

Takva akciono-pozitivna usmjerenost odgovara duhu i društvenoj suštini naše koncepcije opštenarodne odbrane. Kroz to će se realizovati i zadaci koji su na Devetom kongresu SKJ postavljeni pred komuniste: (a) da kod radnih ljudi i ostalih građana jačaju „uvjerenje da bismo se, sa osloncem na vlastite snage, i uz pomoć progresivnih snaga u svijetu, mogli uspješno suprotstaviti svakom agresoru“;⁴⁰ (b) da razvijaju socijalistički patriotizam i internacionalizam kao nepresušni izvor moralno-političkog jedinstva i čvrstine naše zajednice, boreći se stalno protiv svih pojava nacionalizma i šovinizma;⁴¹ (c) da budu nosioci „razvijanja borbenog duha i nepokolebljivog uvjerenja da ne može biti pobeđen naoružani narod koji je jedinstven i rešen da brani svoju slobodu, nezavisnost i suverenitet i svoj put u socijalizam“.⁴²

Deveti kongres SKJ je, najzad, stavio u zadatak svim komunistima „da svojim idejno-političkim radom i vaspitnim uticajem osiguravaju veću budnost svih radnih ljudi prema svemu što može da oslabi našu odbrambenu sposobnost“.⁴³

NEKA PITANJA KOMPATIBILNOSTI SISTEMA OPŠTENARODNE ODBRANE I DRUŠTVENO-POLITIČKOG SISTEMA NAŠE ZEMLJE

Transformacija etatiističke u samoupravnu strukturu našeg društva veoma je složen, dijalektički protivurečan proces, a istorijski gledano — u mnogo čemu i nov poduhvat, u kome se za mnoga rješenja ne može naći uzor u opštoj riznici iskustava; štaviše, razrješenje mnogih problema koji su svojstveni našim specifičnim uslovima ne može se tražiti ni u ranijem marksističkom teorijskom nasleđu. Otuda je normalno što taj proces mora prevazilaziti razne dileme, kolebanja i lutanja, kao i otpore koji su

⁴⁰ Ij referata druga Tita, *Deveti kongres SKJ*, str. 116.

⁴¹ Navedeni stav je iz rezolucije „Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista“, XII odeljak, tačka 4, knjiga *Deveti kongres SKJ*, str. 371. — Međutim, o razvijanju jugoslovenskog socijalističkog patriotizma kao internacionalističke svijesti o pripadnosti socijalističkoj zajednici radnih ljudi Jugoslavije govori se u istoj rezoluciji i u VII odeljku, tačka 4, (ista knjiga, str. 360), kao i u izvještaju kongresne Komisije za razvoj društveno-političkog sistema i međunacionalnih i međurepubličkih odnosa (Op. cit., str. 236).

⁴² Iz rezolucije „Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista“ (op. cit., str. 371).

⁴³ Op. cit., str. 373. — Osim toga, u referatu druga Tita na Devetom kongresu SKJ, XII odeljak (Opštenarodna odbrana i bezbjednost) završava se izlaganjem o velikom značaju bezbjednosti i budnosti (str. 116). — Valja naglasiti da su navedeni stavovi komplementarni a ne protivrečni stavu iz rezolucije Devetog kongresa — „SKJ u borbi za ravnopravnu međunarodnu saradnju, za mir i socijalizam“, koji glasi: „Otvorenost naše zajednice prema spoljnom svetu i naša spremnost na slobodnu razmenu sa svim zemljama, pre svega, slobodnu cirkulaciju ljudi, ideja i iskustava — izraz je snage našeg slobodnog samoupravnog društva“ (str. 380). Međutim, istovremeno „kad je u pitanju svenarodna odbrana, bezbjednost ima najveći značaj. O tome mora strogo da vodi računa svaki naš građanin koji voli svoju zemlju i njenu nezavisnost“ (Titov referat, str. 116).

posljedica istorijske inercije, konzervatizma, a nekad i birokratizovane svijesti i sl. Ukupan napor SKJ — posebno kurs koji je tražiran odlukama istorijske Četvrte sjednice CK SKJ — uklonio je mnoge prepreke daljeg razvoja našeg društva na samoupravnim osnovama u svim oblastima društvenog života, pa i na području narodne odbrane. U tom kontekstu mnoge preduzete mjere mogu se posmatrati i kao napor vodećih snaga društva da se sistem opštenarodne odbrane razvija usklađeno sa društveno-političkim sistemom zemlje. Deveti kongres SKJ verifikovao je takav kurs i dao nove podsticaje u tom pravcu.

Više nema nikakve dileme da li *samoupravljanje* kao osnovni društveno-politički proces i društveni odnos može biti pogodan okvir za efikasno funkcionisanje sistema odbrane naše zemlje.

Jedan od vidova stvaralačke reafirmacije naših iskustvava iz narodnooslobodilačkog rata, od 1955. godine pa nadalje, bilo je razvijanje tzv. teritorijalne komponente (pored operativne armije) u sistemu odbrane. Međutim, ranije su elementima teritorijalne komponente (partizanske, posadne, diverzantske i druge jedinice, neke službe civilne odbrane i sl.) rukovodili organi JNA i uglavnom svojim aktima i centralizovano regulisali zadatke ostalih društvenih činilaca, kojima je ovim bila dodijeljena manje-više pasivna uloga izvršilaca. Funkcija savjeta narodne odbrane, koji su konstituisani kao organi društveno-političkih zajednica, u praksi nije bila naročito razvijena.

Novi Zakon o narodnoj odbrani izrazio je u tom pogledu promjene kvalitativnog karaktera, jer je mnogim novim rješenjima konkretizovana postojeća odredba Ustava federacije o radnim ljudima i građanima, radnim organizacijama, društveno-političkim zajednicama i drugim organizacijama kao osnovnim subjektima i aktivnim činiocima odbrane. Opštenarodna odbrana, kao jedna od sfera društvene djelatnosti, zaista sve se više integriše u samoupravne strukture društva i postaje, na određeni način, jedna od redovnih funkcija svih segmenata našeg društveno-političkog sistema. Međutim, valja naglasiti da se radi o procesu koji treba usavršiti, ali da su stvoreni osnovni uslovi za realizaciju zauzetog kursa. Zato Deveti kongres SKJ reafirmiše subjektivitet svih društvenih činilaca podvlačeći da „svi građani Jugoslavije, radne i druge organizacije i društveno-političke zajednice *treba da postanu* stalni i aktivni činioci, organizatori i izvršioci mera u oblasti narodne odbrane i nosioci prava i dužnosti odbrane slobode i nezavisnosti svoje zemlje”,⁴⁴ jer će se samo tako ostvariti idejna aksioma — „da u opštenarodnoj odbrani *dođu do punog izražaja* samoupravljačko društveno biće radničke klase i *nacionalni i društveni* interesi svih subjekata naše socijalističke zajednice”.⁴⁵

Usklađenost sistema opštenarodne odbrane sa društveno-političkim sistemom naše višenacionalne samoupravne zajednice *garan-*

⁴⁴ Vidjeti rezoluciju „Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista”, *Deveti kongres SKJ*, str. 371 (podvukao D. N.).

⁴⁵ Op. cit., str. 370 (podvukao D. N.).

cija je ne samo nezavisnosti naše zemlje već i ravnopravnosti i samoupravne samostalnosti svih njenih naroda i narodnosti.⁴⁶ Kroz naš sistem odbrane izražava se *nedjeljivost* odbrane nacionalnih interesa i *revolucionarnih* tekovina. Zbog toga, *jačanje ravnopravnosti i samostalnosti naših naroda i narodnosti* — čemu veliki doprinos pruža i naš sistem opštenarodne odbrane, u kojem republike, pokrajine i opštine predstavljaju značajne karike — ujedno je način *jačanja odbrambene sposobnosti* naše socijalističke zajednice.⁴⁷ Odbrana zemlje, koja je *neotuđena* funkcija naroda i narodnosti integrisanih na bazi njihove ravnopravnosti i samoupravne samostalnosti, snažnija je i efikasnija od odbrane u sistemu u kojem je integracija naroda i narodnosti ostvarena metodama birokratskog centralizma. Na taj način federativni princip izgradnje našeg političkog sistema dobija punu afirmaciju i u sferi narodne odbrane.

Ova činjenica, pored ustavnopravnih i političkih kvaliteta, ima vrednosti koje se mogu sagledati i sa stanovišta fizionomije borbenih dejstava u ratu u savremenim uslovima. Takvi uslovi ratovanja nameću potrebu najšire inicijative svih dijelova mehanizma za vođenje rata, prilagođavanje njihove organizacije i načina upotrebe često veoma raznovrsnim i brzo promjenljivim uslovima, a naša doktrina uz to traži da se neprijatelj tuče ma gdje se pojavio, da mu se ne dozvoli da se sredi i konsoliduje eventualno postignuti uspjeh, da se borba protiv agresora vodi pod svim mogućnim uslovima. Odbrambeni mehanizam, čiji su osnovni elementi: (a) operativna armija kao instrumenat federacije, sa centralizovanim komandovanjem njenim efektivima; (b) razvijena mreža jedinica i ustanova teritorijalne odbrane na čelu sa glavnim štabovima republika, pokrajinskim i opštinskim štabovima, kao organima predstavničkih tijela ovih društveno-političkih zajednica i (c) vrhovna komanda kao centar koji usklađuje dejstva svih oružanih snaga na teritoriji čitave zemlje — takav je sistem oslonac efikasnosti, elastičnosti i vitalnosti odbrane u savremenim uslovima ratovanja. On obezbjeđuje, s jedne strane, jedinstvo ukupnih napora zemlje u odbrani, a sa druge, stvara uslove za elastičnost i punu inicijativu svih činilaca odbrane.⁴⁸ Osnovni prerogativi u odlučivanju o pita-

⁴⁶ Ovo asocira na jednu misao druga Tita iz perioda NOB: „Riječ Narodnooslobodilačka borba — bila bi samo jedna fraza, pa čak i prevara, kada ona ne bi, osim jugoslovenskog smisla, imala i nacionalni smisao za svaki narod posebice...” (članak u „Proleteru” od decembra 1942. god., *Tito: Djela*, knj. I, str. 131).

⁴⁷ Interpretirano prema referatu druga Tita, *Deveti kongres SKJ*, str. 114. — I u rezoluciji „Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista” na jednom mjestu se kaže: „Ostvareni rezultati i dalji napori u razvijanju bratstva i jedinstva, ravnopravnosti i samoupravne samostalnosti naroda i narodnosti Jugoslavije presudan su činilac odbrambene sposobnosti naše društvene zajednice”. Malo zatim, Rezolucija u vezi sa tim ističe značaj razvijanja socijalističkog patriotizma i internacionalizma, s jedne, i borbe protiv nacionalizma i šovinizma, s druge strane (*Deveti kongres SKJ*, str. 371, podvukao D. N.).

⁴⁸ Na Devetom kongresu SKJ o ulozi republika, pokrajina i opština u odbrani zemlje, u referatu druga Tita je rečeno: „Te društveno-političke zajednice su organizatori i neposredni izvršioци mnogih poslova koji se tiču priprema za odbranu zemlje. Njihova uloga bila bi naročito značajna

njima odbrane integrisani su u našim predstavničkim i samoupravnim telima.

Društveno-političke organizacije imaju značajnu ulogu u funkcionisanju društveno-političkog sistema naše zemlje. Prema našoj koncepciji opštenarodne odbrane, one treba da imaju ulogu idejnog, političkog, moralnog i mobilizatorskog oslonca svim drugim činionicima u sistemu odbrane — od radnih organizacija i opština, kao osnovnih samoupravnih institucija društva, do organa federacije i JNA. Društveno-političke organizacije u našoj zemlji: Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije, Savez sindikata Jugoslavije, Savez udruženja boraca NOR-a, Udruženje rezervnih oficira i podoficira, organizacije mlade generacije, i to na svim nivoima, kao i ostale društvene organizacije, udruženja i institucije — već su uključene u napore oko realizacije koncepcije opštenarodne odbrane⁴⁹ i nema sumnje da će u daljim procesima njihov doprinos biti u ekspanziji.

Savez komunista Jugoslavije — kao revolucionarna, organizovana i vodeća idejno-politička snaga radničke klase i svih radnih ljudi u njihovoj borbi za socijalizam — bio je, kao i na ostalim područjima socijalističke izgradnje, inicijator procesa podružtvljavanja narodne odbrane kroz primjenu i razradu naše koncepcije opštenarodne odbrane. Najznačajnije odluke koje su označile početak punijeg, doslednijeg i odlučnijeg realizovanja ove koncepcije, koje su uvele radne organizacije, komune, pokrajine i republike i društveno-političke organizacije u funkciju aktivnih činilaca odbrane, najprije su donijete u tijelima najviših rukovodećih organa SKJ (Prošireni biro Predsjedništva, Predsjedništvo i Izvršni komitet CK SKJ). Te odluke su prekratile sve nedoumice, dale jedinstvenu platformu i jasno odredile pravce transformacija našeg odbrambenog sistema u skladu sa društveno-političkim sistemom zemlje. Ovim je omogućeno da se svi komunisti Jugoslavije i sve druge organizovane društvene snage pokrenu na praktičnu realizaciju koncepcije opštenarodne odbrane, da bi što prije „zemlja postala neosvojiva tvrđava” (Tito).⁵⁰

u eventualnom ratu, kada bi samostalnost, elastičnost i inicijativa svih činilaca opštenarodne odbrane mogla doći do najvećeg izražaja” (*Deveti kongres SKJ*, str. 114, podvukao D. N.).

⁴⁹ Deveti kongres SKJ naglasio je njihovu političku ulogu u jačanju odbrambene moći naše zemlje i izrazio uvjerenje da će one svojim naporima dati začajan doprinos razradi idejne i društveno-političke osnove i ostvarivanju trajnih zadataka opštenarodne odbrane. Poseban značaj pridaje se organizacijama koje okupljaju mlade ljude i obećava podrška svim njihovim aktivnostima i inicijativama na jačanju borbene spremnosti omladine. — O tome u knjizi *Deveti kongres SKJ* vidjeti: (1) referat J. B. Tita (str. 116) i (2) rezoluciju „Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista” (str. 370, 371).

⁵⁰ U dokumentu Devetog kongresa SKJ „Idejno-političke osnove daljeg razvoja SKJ”, u dijelu pod naslovom „Uticao Saveza komunista na sadržaj i pravac državne politike”, između ostalog, kaže se: „Savez komunista se afirmisao kao vodeća idejno-politička snaga u razradi i daljem razvoju koncepcije opštenarodne odbrane i u aktiviranju svih društvenih faktora — u oružanim snagama, u radnim organizacijama, u širim društvenim asocijacijama, društveno-političkim zajednicama i organizacijama na njenom ostvarivanju u sklopu samoupravnog socijalističkog sistema” (*Deveti kongres SKJ*, str. 407).

Shodno svome mjestu u našem društvu, Savez komunista i dalje „ostaje glavna pokretačka i vodeća idejno-politička snaga u svim aktivnostima koje se tiču opštenarodne odbrane”.⁵¹ Ako se na osnovu glavnih dokumenata Devetog kongresa SKJ žele utvrditi osnovni zadaci i glavni pravci daljeg djelovanja SKJ u području odbrane zemlje,⁵² ustanovilo bi se da se uglavnom radi o sljedećem:

— obezbijediti da opštenarodna odbrana postane *stalna* brigada svih činilaca društva;

— širokom idejno-političkom akcijom doprinijeti afirmaciji udruženih proizvođača i građana kao *subjekata* prava i dužnosti u odbrani zemlje;

— članovi, organizacije i rukovodstva SKJ u radnim organizacijama, društveno-političkim zajednicama i u JNA treba da — organizovanim idejno-političkim radom — budu *pokretači* najšire aktivnosti usmjerene ka *daljoj* razradi i sprovođenju u život koncepcije opštenarodne odbrane;

— sistem opštenarodne odbrane razvijati, s jedne strane — kao sastavni dio samoupravnog društva, a s druge strane — kao instrumenat politike nesvrstanosti i aktivne miroljubive koegzistencije, radi zaštite slobode, nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta zemlje od *svake* agresije;

— raditi na jačanju uvjerenja naših radnih ljudi i građana i njihovih samoupravnih asocijacija i organizacija da bismo se — osloncem na vlastite snage i uz pomoć progresivnih snaga u svijetu — mogli suprotstaviti svakom agresoru;

— posebnu pažnju poklanjati daljem razvijanju kod radnih ljudi i građana jugoslovenskog socijalističkog patriotizma;

— stalno jačati stabilnost i jedinstvo naše društvene zajednice; u tome SKJ, kao vodeći idejno-politički faktor, treba da bude nosilac *zajedničkih* napora i *zajedničkih* odgovornosti svih naših naroda i narodnosti u borbi za očuvanje slobode, nezavisnosti, suvereniteta i integriteta Jugoslavije;

— komunisti u JNA su dužni da se zalažu za dalju izgradnju borbene moći JNA i za njeno integrisanje u opšteodbrambene napore društva.

Pukovnik
Drago NIKOLIĆ

⁵¹ Referat J. B. Tita, *Deveti kongres SKJ*, str. 116.

⁵² Vidjeti: op. cit., str. 112—117, 294, 297—298, 306, 369—373, 382, 407.